

หัวข้อวิจัย การจัดการป่าไม้โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาป่าชุมชนใน
จังหวัดอุบลราชธานี

ชื่อผู้วิจัย นายชิน ศรีสวัสดิ์

หน่วยงาน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี

ปีที่ทำการวิจัย 2545

การวิจัยเรื่อง การจัดการป่าไม้โดยใช้มิติทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาป่าชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานีครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาป่าชุมชน 3 แห่ง คือ ป่าศรีสุข ตำบลหนองเหล่า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ป่าดงภูแล ตำบลนาเลิน อำเภอศรีเมืองใหม่ และป่าตองหมอง ตำบลห้วยยาง อำเภอโขงเจียม เป็นกรณีศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะค้นหาวัฒนธรรมเด่นที่เป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนทั้ง 3 แห่งนั้นเพื่อที่จะนำเอาวัฒนธรรมเด่นดังกล่าวไปขยายผลในพื้นที่เป้าหมายอื่นต่อไป และเพื่อที่จะหาแนวทางในการประยุกต์ใช้กฎเกณฑ์ทางกฎหมายและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ของทางราชการที่เป็นอยู่ปัจจุบันให้สอดคล้องกับวิถีทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ด้วยการเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างยั่งยืน

ส่วนวิธีการวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อหาความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการจัดการป่าชุมชนจากเอกสารและงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาวิจัยเอาไว้และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของป่าที่เป็นกรณีศึกษา จากสำนักงานป่าไม้จังหวัด สำนักงานป่าไม้เขตอุบลราชธานี และจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จากนั้นได้มีการศึกษาเจาะลึกในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 3 แห่ง โดยมีนักวิจัยผู้ช่วยที่เป็นนักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานีเข้าไปอยู่ในชุมชนที่เป็นที่ตั้งของป่าชุมชนทั้ง 3 แห่งจำนวน 5 คน เป็นระยะเวลา 3 เดือน โดยผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาสัมภาษณ์แกนนำชุมชนและเดินทางสำรวจสภาพป่าเป็นครั้งคราวพื้นที่ละ 3 ครั้ง ส่วนนักวิจัยผู้ช่วยในแต่ละชุมชนได้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโสในชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ คือ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัด และเจ้าหน้าที่ป่าไม้เขตอุบลราชธานี

ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมเด่นที่เป็นปัจจัยสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนได้แก่วัฒนธรรมแบบชาวนา คือ มีการตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

มีความสัมพันธ์ต่อกันแบบพี่น้อง และนับถือกันแบบเครือญาติ มีความเคารพผู้อาวุโสในชุมชน มีความผูกพันกับปามาก่อนในอดีต มีความกตัญญูรู้คุณในสิ่งที่มีคุณ มีความเชื่อในผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการยอมรับเชื่อถือในระบบราชการ มีสัมพันธภาพที่ดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง มีความเคารพเกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าในหมู่บ้าน เกรงกลัวต่ออันตรายจากป่า กลัวถูกตำหนิ กลัวถูกลงโทษทั้งทางกฎหมายและทางสังคม มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย พอเพียง มีความสำนึกในความเป็นเจ้าของ มีความห่วงใยในอนาคตของลูกหลาน มีความเกรงใจเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปส่งเสริม และได้รับการหนุนช่วยจากภายนอกซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้มีความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีและขีดความสามารถของชุมชนมากขึ้น ซึ่งมีมิติทางวัฒนธรรมดังกล่าวได้ส่งผลให้คนในชุมชนมีความรักสามัคคี เห็นคุณค่าของป่าชุมชน เคารพเชื่อฟังในผู้นำ และกฎระเบียบของชุมชน และมีการรวมพลังเป็นหนึ่งเดียวเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังได้พบว่าในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติความเป็นเอกภาพเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีคนในชุมชนอพยพมาจากหลายพื้นที่ ชาติผู้นำที่เข้มแข็ง ไม่เคารพเกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และต่อผู้อาวุโสและกฎระเบียบของชุมชน ไม่ยอมรับไม่ศรัทธาในระบบราชการ ชาติสัมพันธภาพที่ดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีฐานทางเศรษฐกิจไม่มั่นคง มีอาชีพไม่มั่นคงแน่นอน และอาศัยป่าเป็นแหล่งทำมาหากินเป็นหลัก จะเป็นชุมชนที่ชาติความรักสามัคคี ชาติสำนึกในความเป็นเจ้าของ มองไม่เห็นคุณค่าของป่า ไม่เคารพเชื่อฟังผู้นำ และกฎระเบียบของชุมชนเป็นสังคมที่ชาติเอกภาพ ชาติพลังในการจัดการป่าชุมชนเพื่อไปสู่ความยั่งยืน

จากสิ่งที่พบ จึงเห็นควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการป่าชุมชนได้ให้การยอมรับและเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนในการจัดการป่าชุมชน เพราะป่าชุมชนที่เหลืออยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเหลืออยู่ด้วยมิติทางวัฒนธรรมแทบทั้งสิ้น มิได้เหลืออยู่ด้วยมิติทางกฎหมายและการปกครองแต่อย่างใด แนวทางในการจัดการป่าชุมชนควรอยู่บนฐานของการให้การยอมรับและปกป้องสิทธิของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำอยู่และทำให้กฎเกณฑ์ของชุมชนมีความขลังความศักดิ์สิทธิ์ในการใช้บังคับได้มากขึ้น หากส่วนใดมีความขัดแย้งกับกฎหมายของรัฐ ควรปรับแก้ให้สอดคล้องกัน นอกจากนั้นควรส่งเสริมและพัฒนาในทางเทคนิควิชาการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติการให้กับชุมชนโดยชุมชนเป็นผู้แสดงออกซึ่งความต้องการและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากภายนอกเป็นเพียงผู้อยู่เบื้องหลังคอยให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือในส่วนที่เกินกว่าอำนาจและเกินขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้ด้วยตนเองเท่านั้น

Abstract

Title Forestry Management in the Cultural Dimension : A Case Study of Community Forest in Ubon Rachathani Province

Researcher Asst. Prof. Chean Srisawat

Organization Faculty of Humanities and Social Science, Rajabhat Ubon Rachathani Institute

Budget Year 2545

A study of “Forestry Management in the Cultural Dimension : A Case Study of Community Forest in Ubon Rachathani Province” purposively selected three community forests, (1) Srisuk forest, Tambon Nong-Lao, Kheangnai district, (2) Dong-Poo-Loan forest, Tambon Na-Lean, Srimuangmai district, and (3) Tong-Mong forest, Tambon Huay-Yang, Khong-Jiam district. The research objectives were (1) finding the dominant cultural factors for conserving and rehabilitating the community forests, (2) applying the dominant cultural factors in other areas, and (3) applying the rules and regulations in the ways of life of the community forest.

The research methods consisted of documentary studies and field studies at the three community forests. Five assistant researchers stayed in the goal areas for three months in order to observing and interviewing the formal and informal of community leaders, the community seniority leaders, the community forests committees, the assistant Tambon officers, the officers of the Office of Provincial Forest of Ubon Rachathani, and the officers of the Office of Regional Forest. The researcher participated in depth interview with the key community forest leaders for three times in each areas.

The research findings :

The dominant cultural factors for conserving and rehabilitating the community forests were the peasant cultures such as housing in the cluster areas, depending on each others, relationship as the relatives, respecting each others as relatives, respecting the senior persons in the communities, committing with the forest in the past, showing the filial devotion to the valuable things, obedience on the formal and informal leaders, accepting the bureaucracy, good relationship with the government offices, respecting the super natural in the community forest, fearing the harmful from the

community forest, fearing the scold, fearing the punishment, simplifying in their ways of life, feeling of belonging, far siting, highly esteem the promoting government officers, and the supporting from the externals. These factors were motivated the spirit of the community forests and their capacities, the unity, valuing the community forest, respecting the community forests leaders, respecting the rules and regulations, and participating with the unity for sustainable community forests management.

On the other hand, the cross-cultural communities which consisted of the lacking unity, the new immigrated communities, weakening leaders, and the opposites of the dominated factors, trended the powerless community for sustainable community forests management.

The recommendations were (1) all organizations concerning with community forests management should accept and concentrate on community cultures in managing community forests. Because the existing of the community forests at the present was the cultural dimension factor, not the regulation dimension or the governing dimension; (2) the community forests management should accept and protect the community rights in order to confiding the ways of the community doing and the enforcement of community rules and regulations. If there were the contradictory between the government regulations and the community rules and regulations, the authorities should adjust them with the conformity; (3) promoting and developing academic techniques for increasing the community capacities in presenting the community needs; and (4) the government organizations and the other externals should practise their roles as the counselors and help the communities when the burdens surplus their capacities.